

تحلیل وجود کژگزینی در بازار بیمه عمر ایران با استفاده از

مدلهای لوجیت

طاهره جاهد^۱

تاریخ ارسال مقاله: ۱۳۹۴/۱۰/۲۶

قدرت الله اماموردی^۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۱۲/۰۹

علیرضا دقیقی اصلی^۳

چکیده

هدف تحقیق حاضر بررسی وجود کژگزینی در بازار بیمه عمر ایران با استفاده از اطلاعات دموگرافیک، اقتصادی- اجتماعی و عوامل مؤثر بر ریسک افراد با استفاده از آمار هزینه و درآمد خانوار است. روند این تحقیق به این صورت است که ابتدا با استفاده از مدل لوجیت، اثر متغیرهای مستقل از قبیل سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت زناشویی، وضعیت فعالیت، بعد خانوار و متغیرهای مربوط به وضعیت درآمد و سرمایه‌گذاری و چشم‌انداز فرد از آینده (داشتن بیمه بازنشستگی و بیمه حوادث) و آینده سلامت فرد بر احتمال تقاضای بیمه عمر بررسی می‌شود. در مرحله دوم متغیر وابسته در سه گروه بر اساس روش پرداخت حق بیمه‌های عمر در خانوارهای بیمه‌شده و بیمه‌نشده تقسیم‌بندی و مدل لوجیت ترتیبی برآورد شد، ولی با توجه به نقض فرض خطوط رگرسیون موازی در این مدل، درنهایت از مدل لوجیت تعمیم‌یافته بهره گرفته و به بررسی اثرات نهایی در هر مرحله پرداخته شد. بررسی ضرایب این مدل نشان می‌دهد که متغیرهای سن و شغل‌های با ریسک بالا دلالت بر وجود کژگزینی در بازار بیمه عمر دارند، اما متغیرهای تحصیلات، مصرف دخانیات، هزینه‌های ورزش و مذهبی، هزینه‌های درمانی و درآمد در جهت کاهش کژگزینی در بازار بیمه عمر عمل می‌کنند.

واژگان کلیدی: بیمه عمر، اطلاعات نامتقارن، کژگزینی، کژمنشی.

۱. کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی،

(نویسنده مسئول) jahed.tahereh@gmail.com

۲. استادیار دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، hemamverdi@iauctb.ac.ir

۳. استادیار دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، daghighiasli@iauctb.ac.ir

۱. مقدمه

عمده بحثها در اقتصاد اطلاعات به مسئله عدم تقارن اطلاعات^۱ مربوط می‌شود؛ یعنی موقعیتی که در آن یک طرف قرارداد در مورد مبادله خود اطلاعات خاصی دارد که طرف دیگر مبادله، آن اطلاعات را ندارد و این اطلاعات خصوصی و پنهان می‌تواند ویژگیهای رفتاری افراد از قبیل میزان خطرگریزی، میزان تلاش فرد، پرکاری یا کم‌کاری آنها و آشنایی به متغیرهای محیطی تأثیرگذار بر قرارداد باشد؛ باید توجه داشت که چون هدفهای افراد حاضر در قرارداد در تعارض با هم هستند، مسئله نابرابری اطلاعاتی مشکل ایجاد خواهد کرد؛ زیرا در صورت مشترک‌بودن منافع دو طرف، نابرابری اطلاعات، خود به خود در جهت حداکثرکردن منافع دو طرف از بین می‌رود (راغفر و موسوی، ۱۳۸۹)

از مشکلات اساسی شرکت بیمه این است که هر فرد به‌خوبی می‌داند که چقدر از ریسک‌گریزان یا متمایل به آن است، بنابراین اطلاعات به صورت نابرابر بین عاملان توزیع شده است. نبود اطلاعات، ثروت طرف غیرمطلع را تحت تأثیر قرار می‌دهد که در این مورد میزان ریسک و تمایلات افراد، اطلاعات خصوصی بیمه‌گذار محسوب می‌شود که سود بیمه‌گر را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بیمه‌گر از رفتار بیمه‌گذار اطلاع ندارد، قراردادهای یکسانی را برای افراد متفاوت طراحی می‌کند و این مسئله سبب به‌وجودآمدن کژگزینی می‌شود (راغفر و موسوی، ۱۳۸۹). هر اندازه که بیمه‌گران آگاهی کمتری از ریسک صحیح بیمه‌گذاران داشته باشند، توانایی‌شان در خودداری از پذیرش ریسکهای بالا، که می‌تواند حیات اقتصادی بیمه‌گر را به خطر بیندازد، کاهش می‌یابد (محمدی، ۱۳۹۲).

پژوهش حاضر، به بررسی عواملی که در گسترش کژگزینی در بیمه عمر در کشور مؤثرند، پرداخته است. لذا سؤال اساسی پژوهش را می‌توان این گونه بیان کرد که عوامل مؤثر بر سطح ریسک که در محاسبه حق بیمه عمر مورد استفاده قرار نمی‌گیرند

و با میزان تقاضای بیمه عمر، رابطه معنی‌دار و مثبتی دارند، کدام‌اند؟ و آیا سطح ریسک‌پذیری افراد رابطه مستقیم با کژگزینی دارد؟

۲. سیری در نوشتارهای نظری و پیشینه تحقیق

اسپنس^۱ (۱۹۷۸) نشان می‌دهد که چگونه کارگزاران یک بازار می‌توانند برای خنثی کردن آثار گزینش نامطلوب، از «دادن علامت» استفاده کنند. «آگاهی»^۲ اصلی عبارت از آن است که «ارسال علامت» تنها در شرایطی می‌تواند موفقیت‌آمیز باشد که هزینه آن بین «ارسال‌کنندگان علامت»^۳ (به اندازه کافی) متفاوت باشد. استیگلitz^۴ (۲۰۰۱)، نشان داد که چگونه شرکتهای بیمه می‌توانند از طریق غربال کردن^۵، انگیزه‌های مؤثری برای مشتریان خود ایجاد کنند تا آنها اطلاعاتشان را در مورد وضعیت ریسک خود آشکار سازند. در ردیف نظریه‌های کژمنشی و کژگزینی کلاسیک، که یک رابطه مثبت بین ریسک و پوشش بیمه را پیش‌بینی می‌کنند، می‌توان به مقاله‌های راتشیلد^۶ و استیگلitz (۱۹۷۶)، آرنوت^۷ و استیگلitz (۱۹۹۰)، چاساگنون و چیاپوری^۸ (۱۹۹۷) و در خصوص کارهای تجربی به مقالات پولز و اسنو^۹ (۱۹۹۴) و کوهن^{۱۰} (۲۰۰۲) اشاره کرد. نظریه‌هایی که رابطه منفی یا صفر را پیش‌بینی می‌کنند، اول بار توسط همنوی^{۱۱} (۱۹۹۰) مطرح شد. همچنین می‌توان از مقاله‌های مزا و وب^{۱۲} (۲۰۰۱)، نام برد. از کارهای تجربی انجام‌شده، مقاله سایتو^{۱۳} (۲۰۰۶) است. کاوولی و فیلیپسون^{۱۴} (۱۹۹۹) نشان دادند که بین سطح

1. Spence
2. Insight
3. Senders
4. Stiglitz
5. Screening
6. Rothschild
7. Arnott
8. Chassagnon and Chiappori
9. Puelz and Snow
10. Cohen
11. Hemenway
12. Meza and Web
13. Saito
14. Cawley and Philipson

ریسک مشاهده و تقاضای بیمه عمر همبستگی منفی وجود داشته است. یافته‌های لی^۱ (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که سطح تحصیلات، مثبت بودن نگرش به ترک ارث یا اشتغال همسر با میزان خرید بیمه عمر زمانی رابطه مثبتی دارند. سن سرپرست خانوار، تعداد فرزندان و درآمد، با میزان خرید بیمه عمر با پرداخت یکجا، رابطه مستقیم و متغیرهای وضعیت اشتغال همسر و وضع سلامتی میزان خرید بیمه عمر زمانی را تحت تأثیر قرار می‌دادند. مهدوی و مغاللو (۱۳۹۰) نشان دادند که عوامل احتیاطی نظیر مراجعه مرتب به پزشک، ریسک‌گریز بودن افراد با سطح بالای تحصیلات، مسئولیت‌پذیری در برابر قانون از عوامل مهم در تقاضای بیمه عمر هستند. محمدی (۱۳۹۲) با محاسبه شاخص ریسک، فرضیه وجود انتخاب نامساعد در بیمه عمر را تأیید کرد.

۳. معرفی و نحوه تحلیل داده‌ها

با توجه به مبانی نظری تقاضای بیمه و نظریه کژگزینی و اطلاعات دموگرافیک، اقتصادی-اجتماعی و عوامل مؤثر بر ریسک افراد، و با استفاده از آمار هزینه و درآمد خانوار که شامل اطلاعات ۱۸۶۷۸ خانوار شهری و ۱۹۲۲۸ خانوار روستایی است، ۱۷ شاخص بر اساس سابقه تحقیقات انتخاب شد که پس از محاسبه فراوانیها با نرم‌افزار اکسل به صورت جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. مشخصات نمونه مورد مطالعه

متغیرها	وضعیت متغیرها	درصد فراوانی کل خانوارهای دارای بیمه عمر	درصد فراوانی کل خانوارهای بدون بیمه عمر
جنسیت سرپرست خانوار	مذکر	۹۶/۷۳	۸۷/۶۴
	مؤنث	۳/۲۷	۱۲/۳۶
سن سرپرست خانواده	< ۲۵	۰/۲۹	۱/۸۷
	سن ۲۵ - ۴۵	۴۴/۳۸	۵۱/۸۶
	سن ۴۶ - ۶۵	۴۶/۷۸	۲۸/۳۵
	> ۶۵	۸/۵۵	۱۶/۵

متغیرها	وضعیت متغیرها	در صد فراوانی کل خانوارهای دارای بیمه عمر	در صد فراوانی کل خانوارهای بدون بیمه عمر
وضعیت فعالیت	شاغل	۷۰/۱۲	۷۰/۶
	درآمد بدون کار	۲۴/۱۱	۱۴/۴۵
	خانه‌دار	۴/۲۳	۱۱/۱۶
	دانشجو	۰	۰/۶۱
	بیکار جویای کار	۰/۹۶	۱/۸۴
	سایر	۰/۵۸	۱/۳۳
تحصیلات	بدون تحصیلات عالی (ابتدایی، راهنمایی، دیپلم)	۵۷/۲۵	۸۹/۶۸
	تحصیلات عالی (دانشگاهی)	۴۲/۲۷	۹/۵۳
وضعیت تأهل	دارای همسر	۹۵/۶۸	۸۶/۳۷
	بی همسر بر اثر فوت	۳/۱۷	۱۱/۴۸
	بی همسر بر اثر طلاق	۰/۴۸	۰/۹۹
	هرگز ازدواج نکرد	۰/۶۷	۱/۱۶
بعد خانوار	تعداد افراد خانوار	۳/۶۹	۳/۶۶
شاخصهای ریسک	هزینه بیمه درمان دارد	۱۴/۲۲	۰/۱۵
	هزینه بیمه درمان ندارد	۸۵/۷۸	۰/۸۵
	هزینه دخانیات دارد	۱۵/۴۷	۰/۲
	هزینه دخانیات ندارد	۸۴/۵۳	۰/۸
	هزینه ورزشی تفریحی دارد	۱۴/۲۲	۰/۰۸
	هزینه ورزشی تفریحی ندارد	۸۵/۷۸	۰/۹۲
	هزینه مذهبی دارد	۹۸/۸۵	۰/۹۶
	هزینه مذهبی ندارد	۱/۱۵	۰/۰۴
	بیمه غیر درمانی (بازنشستگی و ...)	۶۳/۵	۰/۳۱
	بیمه غیر درمانی (بازنشستگی و ..) ندارد	۳۶/۵	۰/۶۹
	بیمه حوادث دارد	۴۷/۵۵	۰/۴۴
	بیمه حوادث ندارد	۵۲/۴۵	۰/۵۶
ریسک شغل سرپرست خانوار	پر ریسک درجه یک	۲/۵	۰/۰۱
	ریسک متوسط درجه دو	۱۳/۷۴	۰/۲۷
	ریسک قابل تحمل درجه سه	۵۴/۹۵	۰/۴۵
	عدم ثبت شغل	۲۸/۸۲	۰/۲۷

متغیرها	وضعیت متغیرها	در صد فراوانی کل خانوارهای دارای بیمه عمر	در صد فراوانی کل خانوارهای بدون بیمه عمر
سرمایه‌های خانوار	سرمایه‌گذاری مسکن	۰/۶۷	۰
	سرمایه‌گذاری کشاورزی	۵/۳۸	۰/۰۳
	اوراق و سهام و...	۱/۴۴	۰/۰۲
	طلا	۱۸/۳۵	۰/۱۱
	سرمایه‌گذاری در ساختمان (اقامتگاه اصلی و دوم)	۱۷/۶۸	۰/۱
تعداد افراد داری بیمه عمر	یک فرد	۱۱۶/۶۲	-
	دو نفر	۲۰/۰۸	-
	سه نفر	۱/۶۳	-
	چهار نفر	۰/۳۸	-
	پنج نفر	۰/۱۹	-
نحوه پرداخت حق بیمه عمر	خرید	۹۴/۸۱	-
	تولید خانگی	۰	-
	در برابر خدمت عمومی	۱۷/۲	-
	در برابر خدمت تعاونی	۰	-
	در برابر خدمت خصوصی	۱/۰۶	-
	از محل کسب کشاورزی	۰	-
	از محل کسب غیر کشاورزی	۰	-
رایگان (نه از خانوار دیگر)	۱۶/۵۲	-	

مطالعه حاضر ابتدا به وجود یا عدم وجود پدیده کژگزینی در بیمه عمر می‌پردازد و سپس به تحلیل عوامل مؤثر بر کژگزینی می‌پردازد. متغیر تقاضای بیمه به صورت دوتایی تعریف شده است، بنابراین از مدل لجیت دوتایی در رابطه

$$\begin{aligned}
 insurance = & \alpha + \alpha_1 gender + \alpha_2 age + \alpha_3 familysize + \alpha_4 education \\
 & + \alpha_5 Employment + \alpha_6 High\ risk\ job + \alpha_7 medium\ risk\ job + \alpha_8 netincome \\
 & + \alpha_9 investment + \alpha_{10} marriage + \alpha_{11} eventinsurance + \alpha_{12} nontreatmentinsurance \\
 & + \alpha_{13} religion + \alpha_{14} exportexpenditure + \alpha_{15} Tobacco + \alpha_{16} treatment + \alpha_{17} feed + \varepsilon
 \end{aligned}$$

برای پژوهش استفاده شده است، که در آن insurance متغیر دوتایی بیمه است، به طوری که اگر فرد دارای بیمه عمر باشد مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار صفر را می‌گیرد. بقیه متغیرها به ترتیب جنسیت، سن، بعد خانوار، تحصیلات، متغیر ظاهری^۱ استخدام که در صورت اشتغال مقدار ۱ و در صورت بیکاری مقدار صفر را می‌گیرد، متغیرهای ظاهری شغل با ریسک بالا و شغل با ریسک میانی با مقادیر ۱ و صفر، درآمد خالص، سرمایه‌گذاری خانوار، متغیرهای ظاهری ازدواج، حوادث، بیمه غیردرمانی، هزینه‌های مذهبی، مخارج ورزشی، دخانیات، هزینه‌های درمان که مقادیر ۱ و صفر را می‌گیرند، و مخارج خوراک خانوار هستند (لازم به ذکر است که چنانچه پاسخ فرد در ارتباط با متغیرهای ظاهری مثبت باشد، مقدار متغیر ۱ و در غیر این صورت ۰ خواهد بود). برآورد مدلها با استفاده از نرم‌افزار Stata صورت گرفته است.

۴. روش اقتصادسنجی پژوهش

قسمت اول مطالعه، برآورد عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه عمر و عوامل مؤثر بر کژگزینی است. ساده‌ترین مدل، انتخاب مدل گسسته زمانی است که متغیر وابسته دو مقدار ۱ (انتخاب گزینه مطلوب) و ۰ (در غیر این صورت) را به خود اختصاص می‌دهد. با فرض اینکه Y متغیر وابسته و X متغیر مستقل باشد، تابع توزیع لوژستیک به صورت

$$P_i = E(Y = 1 | X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_1 + \beta_2 X_i)}}$$

است، که در آن e پایه لگاریتم طبیعی است. معادله فوق را به صورت $P_i = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}}$ با $Z_i = \beta_1 + \beta_2 X_i$ بازنویسی می‌کنیم، که مقدار Z_i بین $-\infty$ تا $+\infty$ تغییر می‌کند و P_i به طور غیرخطی با Z_i رابطه دارد و به این ترتیب دو شرط مورد نیاز برای برآورد رگرسیون را برآورده می‌کند. اگر P_i احتمال وقوع حادثه مورد نظر (تقاضای بیمه عمر) باشد، در این صورت $1 - P_i$ احتمال عدم وقوع حادثه است.

رابطه $\frac{P_i}{1-P_i} = \frac{1+e^{z_i}}{1+e^{-z_i}} = e^{z_i}$ را در نظر بگیرید، چنانچه از آن لگاریتم طبیعی بگیریم، رابطه

$$L_i = Ln \left(\frac{P_i}{1-P_i} \right) = Z_i = \beta_1 + \beta_2 X_i$$

به دست می‌آید که L به نام لوجیت معروف است (Gujarati, 2009).

قسمت دوم، الگوی لوجیت ترتیبی مبتنی بر یک متغیر پنهان پیوسته است، که به منظور تعیین تأثیر متغیرهای توضیحی بر تقاضای بیمه عمر و همچنین نحوه تأثیر هر متغیر بر احتمال قرار گرفتن در حالات مختلف متغیر وابسته مورد استفاده قرار می‌گیرد. متغیر پنهان پیوسته

$$y_i^* = \beta' x_i + \varepsilon_i, -\infty \leq y_i^* < +\infty$$

را در نظر بگیرید که در آن بردار پارامترها و x_i بردار متغیرهای توضیحی غیرتصادفی مشاهده شده است که ویژگیهای خانوار i ام را اندازه‌گیری می‌کند. ε_i نیز خطاست که دارای توزیع لوژستیک است. به منظور بررسی ارتباط میان متغیر غیرقابل مشاهده y^* و متغیر قابل مشاهده y ، از الگوی لوجیت ترتیبی به صورت

$$Y_i = 1 \quad \text{if } -\infty \leq Y_i^* < u_1, i = 1, \dots, n$$

$$Y_i = 2 \quad \text{if } u_1 \leq Y_i^* < u_2, i = 1, \dots, n$$

$$Y_i = J \quad \text{if } u_{J-1} \leq Y_i^* < +\infty, i = 1, \dots, n$$

استفاده می‌شود. در مدل فوق n اندازه نمونه مورد بررسی، u ها آستانه‌هایی هستند که پاسخهای مشاهده شده گسسته را تعریف می‌کند. احتمال اینکه $y_i = J$ باشد، توسط رابطه

$$\Pr(y_i = J) = \Pr(y_i \geq u_{J-1}) = \Pr(\varepsilon_i \geq u_{J-1} - \beta' x_i) = F(\beta' x_i - u_{J-1})$$

محاسبه می‌شود. در بیان احتمال تجمعی الگوی لوجیت ترتیبی، احتمال اینکه خانوار i سطح J ام یا پایین‌تر را به خود اختصاص دهد، برآورد می‌کند. این الگو برای $j = 1, \dots, J, i = 1, \dots, n$ به صورت

$$\log \frac{\gamma_j(x_i)}{1-\gamma_j(x_i)} = u_j - [\beta_1 x_{1i} + \beta_2 x_{2i} + \dots + \beta_k x_{ki}]$$

است، که در آن γ_j احتمال تجمعی به صورت

$$\gamma_j(x_i) = \gamma(u_j - \beta'x_i) = \text{Pr}(y_i \leq j | x_i)$$

است و $\beta = (\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k)$ بردار ستونی پارامترها و x_i بردار ستونی متغیرهای توضیحی است. یکی از فرضیه‌های مهم که باید آزمون شود آزمون فرضیه خطوط رگرسیون موازی^۱ است. طبق این فرضیه، تمام ضرایب به دست آمده از یک متغیر مستقل در میان طبقات مختلف عدد ثابتی است، یعنی اثر یک متغیر در میان طبقات مختلف ثابت است. نقض این فرضیه نشان‌دهنده مشکل در تصریح مدل است. برای ارزیابی از آزمون برنت^۲ استفاده می‌کنیم. در الگوهای ذکر شده تفسیر ضرایب به صورت مستقیم انجام نمی‌شود. زمانی که یک متغیر پیش‌بینی‌کننده افزایش می‌یابد، تغییر در احتمال، علاوه بر این که وابسته به ارزش پیش‌بینی‌کننده است، به سایر متغیرها نیز بستگی دارد. از آنجا که این تغییر در احتمال، ثابت نیست، لذا تفسیر ضرایب به صورت مستقیم انجام نمی‌شود، بنابراین در اینجا تنها جهت تغییر احتمال (علامت ضریب) برای گروه‌های نهایی (ابتدایی و انتهایی) قابل مشاهده است، بنابراین در این حالت جهت تغییر در طبقات میانی نامشخص است. اثر نهایی یک واحد تغییر در پیش‌بینی‌کننده x_k بر روی احتمال طبقه j ، به صورت

$$\begin{aligned} \frac{\partial P(y_i = j | x_i)}{\partial x_k} &= \left[\frac{\partial \gamma(u_j - \beta'x_i)}{\partial x_k} - \frac{\partial \gamma(u_{j-1} - \beta'x_i)}{\partial x_k} \right] \\ &= [\lambda(u_{j-1} - \beta'x_i) - \lambda(u_j - \beta'x_i)] \beta_k \end{aligned}$$

-
1. Parallel Regression
  2. Brant Test

که در آن $\lambda_j(x_i) = \frac{\partial \gamma_j(x_i)}{\partial x_k}$ ، $u_j = +\infty$ ، $u_0 = -\infty$ است، محاسبه می‌شود. با توجه به اینکه اثر نهایی به ارزشهای همه متغیرهای توضیحی وابسته است، تصمیم‌گیری برای به‌کارگیری ارزشهای متغیرها در برآورد، بسیار حائز اهمیت است. معمولاً اثر نهایی در ارزشهای میانگین متغیرها محاسبه می‌شود. محاسبه اثرات نهایی برای متغیرهای دوتایی به صورت اختلاف میان احتمالات در دو حالت ممکن محاسبه می‌شود (Green, 2003).

در صورت نقض فرض خطوط رگرسیون موازی، مدل لوجیت ترتیبی، مدل مناسبی جهت برآورد پارامترها نخواهد بود. لذا لزوم استفاده از مدل لوجیت ترتیبی به صورت تعمیم‌یافته احساس می‌شود. این مدل برای $j = 1, 2, 3, \dots, M - 1$ به صورت

$$p(y_i > j) = g(xB_j) = \frac{\exp(\alpha_j + X_i \beta_j)}{1 + \{\exp(\alpha_j + X_i \beta_j)\}}$$

نوشته می‌شود، که در آن M تعداد گروه‌های متغیر وابسته ترتیبی است (Green, 2003). پارامترهای برآوردشده از طریق روش برآورد حداکثر درست‌نمایی که احتمال طبقه‌بندی صحیح را حداکثر می‌کند، به دست می‌آیند.

۵. نتایج حاصل از برآورد مدل

۵-۱. نتایج حاصل از برآورد مدل لوجیت دوتایی

جدول ۲، نتایج حاصل از برآورد الگوی لوجیت دوتایی را به شرح زیر ارائه می‌دهد:

- نوع جنسیت بر تقاضای بیمه عمر تأثیر مثبت دارد. با توجه به اینکه درصد مشارکت زنان در فعالیتهای پرخطر کمتر از مردان است، لذا از برآوردها نتیجه گرفته می‌شود که کسانی خود را بیمه عمر می‌کنند که طول عمر کمتری دارند و این یعنی کژگزینی در بازار بیمه عمر رخ داده است.

جدول ۲. نتایج حاصل از برآورد مدل لجیت دوتایی.

متغیرها	ضرایب (آماره Z)	اثرات نهایی (آماره Z)
جنسیت	۰/۰۹۹۵ (۰/۲۳۳)	۰/۰۱۳۷ (۰/۲۳)
سن	*** ۰/۱۶۹ (۵/۷۷۲)	*** ۰/۰۲۳ (۵/۸۹)
مربع سن	*** -۰/۰۱۶۲ (-۵/۲۱۷)	*** -۰/۰۰۰۲۲ (-۵/۳۲)
بعدخانوار	-۰/۰۵۸۲ (-۱/۶۰۹)	-۰/۰۰۰۸ (-۱/۶۱)
تحصیلات	*** ۱/۳۲۱ (۱۴/۴۹)	*** ۰/۰۳۱۹ (۸/۷۳)
وضعیت اشتغال	۰/۰۰۸۶۵ (۰/۰۲۷۶)	۰/۰۰۰۱۱ (۰/۰۳)
شغل با ریسک بالا	۰/۳۲۹ (۱/۵۱۹)	۰/۰۰۵۳ (۱/۳۱)
شغل با ریسک میانی	*** -۰/۴۴۴ (-۴/۴۲۰)	*** -۰/۰۵۸ (-۴/۶۳)
درآمد خالص	*** ۰/۰۲۶۹ (۹/۵۵۷)	*** ۰/۰۰۰۳۷ (۸/۷۴)
سرمایه گذاری	-۰۰۵ -۹/۰۶۵ (-۰/۳۹۴)	-۰۰۶ -۱/۲۶۶ (-۰/۳۹)
وضعیت تأهل	۰/۳۳۷ (۰/۹۶۴)	۰/۰۰۴ (۱/۱۳)
بیمه حوادث	۰/۰۲۵۶ (۰/۲۸۰)	۰/۰۰۰۳۵ (۰/۲۸)
بیمه غیردرمانی	*** ۱/۱۵۸ (۱۱/۱۵)	*** ۰/۰۱۸۷۹ (۱۰/۳۱)
مذهب	۰/۵۹۲ (۱/۵۱۰)	** ۰/۰۰۶۳ (۲/۰۱)
مخارج ورزش	۰/۱۳۵ (۱/۲۴۱)	۰/۰۰۱۹۸ (۱/۱۷)
دخانیات	-۰/۱۸۴ (-۱/۶۱۸)	-۰/۰۰۲۴ (-۱/۷۰)
هزینه‌های درمانی	-۰/۰۰۹۱۷ (-۰/۰۸۲۱)	* -۰/۰۰۱۲۶ (-۰/۰۸)
مخارج خوراک	۰/۰۰۹۴۳ (۰/۸۶۸)	۰/۰۰۰۱۳۱ (۰/۸۷)
عرض از مبدأ	*** -۹/۴۸۵ (-۹/۱۱۰)	
تعداد مشاهدات	۲۷/۴۷۶	۲۷/۴۷۶
ضریب تعیین مک فادن	۰/۱۶	
آماره آزمون نسبت درستنمایی (پی - مقدار)	۱۱۳۷/۱۱ (۰/۰۰۰)	
آزمون هاسمر - لم شو (پی - مقدار)	۱۰/۱۸ (۰/۱۱۷۱)	

***، **، * به ترتیب نشان‌دهنده وجود اختلاف معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، ۰/۰۵ و ۰/۱ است.

- سن تأثیر مثبت بر تقاضای بیمه عمر دارد، یعنی اینکه اگر سن یک سال افزایش یابد در این صورت تقاضا برای بیمه عمر ۱۶ صدم به طور معنی‌دار افزایش می‌یابد، بنابراین پدیده کژگزینی در بازار بیمه عمر به وجود می‌آید.

- متغیر دیگری که رفتار شرکتهای بیمه را تحت تأثیر قرار می‌دهد واردشدن افراد به دوران کهولت و عدم بیمه آنها از جانب شرکتهای بیمه است. توان دوم سن نشان‌دهنده واردشدن به دوران کهولت است و بر اساس نتایج به دست آمده، تأثیر منفی بر تقاضای بیمه عمر دارد این نوع رفتار از جانب شرکتهای بیمه موجب کاهش کژگزینی در بازار بیمه می‌شود، اما این اثر به نسبت کوچک است.

- گروههایی که سطح تحصیلات بالاتری دارند به دلیل نقشی که در جامعه دارند بیشترین توجه را به سلامت خود خواهند داشت، نتایج نشان می‌دهد که افراد دارای تحصیلات عالی تقاضای بیمه عمر بیشتری به اندازه ۱/۳۲ را دارند، کژگزینی نیز کاهش می‌یابد.

- افراد شاغل به دلیل ریسک‌گریزی تمایل دارند تا پوششی را برای رفاه خانواده فراهم کنند و از طرف دیگر به دلیل سرمایه‌گذاری در سبدهای مختلف تمایل دارند تا نسبت به افراد بیکار بیمه عمر بیشتری تقاضا کنند، افراد بیکار نسبت به افراد شاغل بیشتر در معرض آسیبهای روحی قرار دارند، بنابراین احتمال مرگ و کاهش طول عمر نیز وجود دارد، لذا این روند باعث کاهش کژگزینی می‌شود.

- یکی از عوامل اصلی تعیین‌کننده سلامت افراد نوع شغل افراد است، بعضی از شغلها دارای ریسک سلامتی بالایی هستند و احتمالاً موجب کاهش طول عمر و مرگ زودرس خواهند شد. در مطالعه حاضر با استفاده از راهنمای درجه‌بندی مشاغل بر طبق مخاطرات ناشی از مواجهه با عوامل زیان‌آور محیط کار که از وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی معاونت بهداشت دریافت شده است، به درجه‌بندی سطح ریسک مشاغل نمونه مورد مطالعه پرداختیم، بنابراین سه درجه از مشاغل پرریسک، ریسک میانی و شغلهای کم‌ریسک وجود دارند. به دلیل مشکلات همخطی این مطالعه در برآورد از متغیر نشان‌دهنده ریسک بالا و میانی استفاده کرده است و آنها را نسبت به ریسک پایین تفسیر می‌کند. نتیجه مطالعه نشان می‌دهد که افراد دارای مشاغل با ریسک بالا نسبت به افراد با شغل با ریسک پایین، تقاضای بیشتری برای بیمه عمر دارند، این نشان می‌دهد که کژگزینی در بازار بیمه عمر وجود دارد.

اما افراد دارای شغل با ریسک میانی نسبت به افراد با شغل با ریسک پایین، تقاضای کمتری برای بیمه عمر دارند.

- یکی از تفاوت‌های اصلی دو گروه جمعیتی پردرآمد و کم‌درآمد متفاوت بودن مخارج صرف‌شده برای سلامتی است، نتایج نیز نشان می‌دهد که افراد با سطح درآمد بالاتر تقاضای بیشتری برای بیمه عمر دارند، بنابراین موجبات کاهش کژگزینی را فراهم می‌کنند.

- افرادی که با همسر خود زندگی می‌کنند به خاطر ریسک‌گریزی و اطمینان از آینده نسبت به افرادی که به هر دلیل همسر ندارند (هرگز ازدواج نکرده، طلاق یا فوت همسر) تقاضای بیمه عمر بیشتری دارند و این نشان‌دهنده وجود نیکوگزینی در بازار بیمه عمر است.

- افرادی که بیمه غیردرمانی (بازنشستگی) و بیمه حوادث را تقاضا می‌کنند افرادی ریسک‌گریزند و ضریب برای این متغیر ظاهری مثبت است، بنابراین منجر به نیکوگزینی می‌شود.

- یکی از متغیرهایی که نشان‌دهنده سطح سلامت و ریسک‌پذیری است، مصرف کردن دخانیات است، نتایج نشان می‌دهد که افرادی که دخانیات مصرف می‌کنند، بیمه عمر کمتری نیز تقاضا می‌کنند که منجر به نیکوگزینی می‌شود.

- میزان مخارج برای ورزش و کالاهای ورزش (ورزشهای سنگین و پرخطر در نظر گرفته نشده است) متغیر دیگری است که نشان می‌دهد افراد دارای مخارج ورزشی، بیمه عمر بیشتری تقاضا می‌کنند، و این یعنی نیکوگزینی رخ داده است.

- هزینه‌های درمانی به صورت استفاده از خدمات پزشکی بیمارستانهای دولتی و خصوصی که شامل بیماریهای خاص مانند نارسایی کلیه، سرطان، شیمی درمانی، اعمال جراحی و بستریهای بیمارستانی تعریف شده است، نشان‌دهنده پدیده نیکوگزینی است.

- داده‌های مربوط به هزینه‌های مذهبی مشخصه احترام به قانون افراد است که در بیمه به حد اعلائی حسن‌نیت تعبیر می‌شود. ملموس‌ترین پیامد احترام به مقررات از دید صنعت بیمه کاهش بروز خسارت شرکتهای بیمه است. اثر هزینه‌های مذهبی بر تقاضا برای بیمه عمر مثبت است، و وجود این اثرات منجر به پدیده نیکوگزینی می‌شود.

- هزینه‌های خوراکی یکی از عوامل تعیین سلامتی افراد است، هر چه هزینه‌های خوراکی برای خانوار بالا باشد، افراد متعلق به آن خانوار از ریسک پایین‌تری برخوردارند. علامت این متغیر مثبت است لذا با افزایش تقاضا برای بیمه عمر، نیکوگزینی توسعه می‌یابد.

با توجه به اینکه از مدل لوجیت و روش حداکثر درستنمایی استفاده شده است، بنابراین از آزمونهای پس از برآورد از قبیل هاسمر- لم شو^۱، آزمون نسبت درستنمایی و ضریب تعیین مک فادن^۲ استفاده می‌شود. مقدار آماره آزمون هاسمر- لم شو $10/18$ است که نشان‌دهنده تأیید مدل است، ضریب تعیین مک فادون برای تعیین قدرت توضیحی مدل برابر با $0/16$ است و برای بازارهای بیمه قدرت توضیحی نسبتاً خوبی است. آزمون نسبت درستنمایی با مقدار تقریبی 1137 نشان‌دهنده رد فرضیه صفر مبنی بر صفر بودن ضرایب مدل است.

بعد از اطمینان از صحت مدل به بررسی اثرات نهایی پرداخته می‌شود. بر اساس نتایج جدول ۲، اثر نهایی تغییر در متغیر جنسیت به صورت تغییر در تقاضا برای بیمه عمر به اندازه $0/0013$ است. بنابراین تغییر جنسیت از زن به مرد باعث افزایش احتمال تقاضا برای بیمه عمر می‌شود. افزایش سن افراد تا حدی موجب افزایش تقاضا می‌شود اما از یک آستانه‌ای به بعد موجب کاهش تقاضا می‌شود. افزایش سطح تحصیلات نیز موجب افزایش تقاضا شده است، به طوری که این افزایش برابر با $0/03$ است و بنابراین افزایش تقاضا برای بیمه عمر از این ناحیه باعث کاهش کژگزینی می‌شود. تمام علامتها و اثرات نهایی متغیرها بر طبق علامت متغیرها برای مدل اصلی است. به طور کلی نتیجه مطالعه نشان می‌دهد که تحصیلات بیشترین تأثیر را بر تقاضا برای بیمه عمر دارد، بنابراین نیکوگزینی در بازار بیمه عمر توسعه می‌یابد.

۲-۵. نتایج حاصل از برآورد مدل لوجیت ترتیبی

در صورتی که متغیر وابسته مدل به صورت متغیری با سه مقدار ۰ برای افرادی که بیمه نشده‌اند، ۱ برای افرادی که به صورت تک‌پرداخت خود را بیمه می‌کنند و ۲ برای افرادی که به صورت چندپرداخته خود را بیمه می‌کنند، در نظر گرفته شود، از مدل لوجیت ترتیبی برای برآورد استفاده می‌شود، جدول ۳ نتایج حاصل از برآورد الگوی لوجیت ترتیبی را ارائه می‌دهد.

جدول ۳. نتایج حاصل از برآورد لوجیت ترتیبی.

متغیر	ضرایب (آماره Z)
جنسیت	-۰/۰۴۹۶ (-۰/۱۲)
سن	۰/۰۱۵۲ *** (۴/۰۵۳)
بعد خانوار	-۰/۰۳۰۳ (-۰/۸۶۹)
تحصیلات	۱/۳۴۸ *** (۱۴/۸۱)
وضعیت اشتغال	۰/۰۱۳۵ (۰/۰۴۳۱)
شغل با ریسک بالا	۰/۲۹۴ (۱/۳۶۵)
شغل با ریسک میانی	-۰/۴۲۹ *** (-۴/۲۷۳)
درآمد خالص	۰/۰۲۷۵ *** (۹/۸۸۵)
سرمایه‌گذاری	-۰/۰۰۰۱۱۳ (-۰/۴۸۹)
وضعیت تأهل	۰/۳۸۱ (۱/۰۹۹)
بیمه حوادث	۰/۱۹۳ ** (۲/۱۹۰)
بیمه غیردرمانی	۱/۲۴۸ *** (۱۲/۰۷)
مذهب	۰/۶۳۵ (۱/۵۹۳)
مخارج ورزشی	۰/۱۵۹ (۱/۴۵۹)
دخانیات	-۰/۱۴۵ (-۱/۲۷۴)
هزینه‌های درمان	-۰/۰۵۴۴ (-۰/۴۹۰)
مخارج خوراک	۰/۰۰۱۶۶ (۱/۵۷۵)
آستانه اول	۶/۵۴۳ *** (۱۰/۵۳)
آستانه دوم	۷/۷۱۸ *** (۱۲/۳۶)

***، ** به ترتیب نشان‌دهنده وجود اختلاف معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ و ۰/۰۵ است.

بر اساس جدول ۳، جنسیت در جهت منفی بر تعداد پرداختها برای تقاضا بیمه عمر اثر دارد، اما هرچه سن افزایش یابد تقاضا برای تعداد پرداختها افزایش می‌یابد. هرچه ریسک شغل افزایش یابد، باعث افزایش تقاضا می‌شود. همچنین شغل پرریسک نسبت به شغل‌های با ریسک پایین به افزایش احتمال تقاضا برای بیمه عمر منجر می‌شود و هرچه سطح تحصیلات افزایش یابد تقاضا برای تعداد دفعات پرداخت بیمه افزایش می‌یابد.

در مدل لوجیت ترتیبی فرض شده است که ضرایب برآوردشده برای تمام گروه‌ها برابر است. بنابراین با استفاده از آزمون برنت به آزمون فرضیه خطوط رگرسیون موازی پرداخته می‌شود. نتایج حاصل نشان می‌دهد که پی - مقدار آماره برنت $0/04$ است که کمتر از سطح معنی‌داری $0/05$ است، بنابراین فرض صفر رد شده و لذا از مدل لوجیت تعمیم‌یافته استفاده می‌کنیم. نتایج همچنین نشان می‌دهد که آزمون برنت برای متغیرهای سن، بعد خانوار، هزینه‌های درمانی، هزینه خوراک و بیمه حوادث، فرضیه خطوط رگرسیون موازی را رد و برای بقیه متغیرها رد نمی‌کند، بنابراین با قید گذاشتن بر روی متغیرهایی که از خطوط موازی پیروی نمی‌کنند، مدل لوجیت تعمیم‌یافته برآورد می‌شود.

۵-۳. نتایج حاصل از برآورد مدل لوجیت ترتیبی تعمیم‌یافته

نتایج حاصل از برآورد لوجیت تعمیم‌یافته در جدول ۴ نشان داده شده است. در این جدول، ستون دوم گروه بیمه‌نشده را با گروه‌های بیمه‌شده چندپرداخته و تکپرداخته مقایسه و ستون سوم گروه بیمه‌نشده و بیمه‌شده تکپرداخته را با گروه بیمه‌شده چندپرداخته مقایسه می‌کند.

ضرایب مثبت در جدول ۴ نشان می‌دهند که مقادیر بیشتر متغیر توضیحی، احتمال قرارگیری پاسخ‌دهندگان را در سطوح بالاتر تقاضا برای بیمه عمر نسبت به سطح جاری افزایش می‌دهد، در حالی که ضرایب منفی نشان می‌دهند که مقادیر بالاتر متغیر توضیحی، احتمال بودن در گروه جاری یا گروه پایین‌تر را افزایش می‌دهد.

جدول ۴. نتایج حاصل از برآورد مدل لجیت تعمیم یافته.

متغیرها	بدون بیمه عمر (آماره ج)	دارای بیمه عمر تک پرداخته (آماره ج)
جنسیت	۰/۰۴۹۳ - ۰/۱۱۶)	۰/۰۴۹۳ - ۰/۱۱۶)
سن	۰/۰۱۴۹*** (۳/۹۷۹)	۰/۰۳۱۲*** (۶/۳۴۲)
بعد خانوار	۰/۰۲۲۷ - ۰/۶۵۱)	۰/۰۲۳۷*** - ۰/۴۲۷)
تحصیلات	۰/۰۳۴۸*** (۱۴/۸۲)	۰/۰۳۴۸*** (۱۴/۸۲)
وضعیت اشتغال	۰/۰۲۵۰ (۰/۰۷۹۸)	۰/۰۲۵۰ (۰/۰۷۹۸)
شغل با ریسک بالا	۰/۰۲۶۹ (۱/۳۷۴)	۰/۰۲۶۹ (۱/۳۷۴)
شغل با ریسک میانی	۰/۰۴۳۰*** - ۰/۲۷۴)	۰/۰۴۳۰*** - ۰/۲۷۴)
درآمد خالص	۰/۰۰۲۷۴*** (۹/۸۷۱)	۰/۰۰۲۷۴*** (۹/۸۷۱)
سرمایه گذاری	۰/۰۰۰۱۱۲ - ۰/۰۴۸۵)	۰/۰۰۰۱۱۲ - ۰/۰۴۸۵)
وضعیت تأهل	۰/۰۳۸۰ (۱/۰۹۵)	۰/۰۳۸۰ (۱/۰۹۵)
بیمه حوادث	۰/۰۱۷۹** (۲/۰۳۸)	۰/۰۵۹۴*** (۴/۲۴۰)
بیمه غیردرمانی	۰/۰۲۴۹*** (۱۲/۰۸)	۰/۰۲۴۹*** (۱۲/۰۸)
مذهب	۰/۰۶۳۳ (۱/۵۹۱)	۰/۰۶۳۳ (۱/۵۹۱)
مخارج ورزشی	۰/۰۱۵۷ (۱/۴۴۵)	۰/۰۱۵۷ (۱/۴۴۵)
دخانیات	۰/۰۱۴۲ - ۰/۱۲۵۳)	۰/۰۱۴۲ - ۰/۱۲۵۳)
هزینه های درمان	۰/۰۰۴۴۸ - ۰/۰۴۰۳)	۰/۰۳۷۲*** - ۰/۰۱۳)
مخارج خوراک	۰/۰۰۱۳۰ (۱/۲۳۰)	۰/۰۰۶۸۷*** (۵/۳۴۹)
عرض از مبدأ	۰/۰۵۲) - ۶/۵۴۳***	۰/۰۲۶۴*** - ۸/۱۲۳۴)
تعداد مشاهدات	۲۷/۴۷۶	۲۷/۴۷۶
آزمون نسبت درستیابی (بی - مقدار)	۰/۰۰) ۱۱۹/۹۴	
آزمون والد (بی - مقدار)	۰/۰۴۹۷۹) ۱۱/۳۷	

***، ** به ترتیب نشان دهنده وجود اختلاف معنی داری در سطح ۰/۰۱ و ۰/۰۵ است.

ضریب مثبت و معنی دار سن نشان می دهد که هر چه سن افزایش یابد احتمال قرارگیری در گروه های بیمه شده افزایش می یابد به طوری که در ستون دوم ضریب ۰/۰۱۴ نشان می دهد که احتمال تقاضای بیمه تک پرداخته و چندپرداخته بیش از احتمال عدم تقاضای بیمه است و ستون سوم نشان می دهد که هر چه سن افزایش یابد، احتمال تقاضای بیمه چندپرداخته بیش از احتمال تقاضای بیمه تک پرداخته و

عدم تقاضای بیمه عمر است. بنابراین با افزایش سن، ریسک افزایش و بنابراین رابطه مثبت ریسک‌پذیری و تقاضا برای بیمه عمر وجود دارد، بنابراین کژگزینی وجود دارد. ضریب منفی متغیر شغل با ریسک میانی نشان می‌دهد که در ستون دوم احتمال تقاضای بیمه کمتر از احتمال عدم تقاضا است، و برای ستون سوم ضریب منفی برابر با ضریب منفی برای ستون دوم است و این نشان می‌دهد که در مورد متغیر با ریسک میانی فرضیه خطوط رگرسیون موازی تأیید شده است.

در متغیر تحصیلات، با افزایش سطح تحصیلات تقاضای بیمه افزایش و ستون دوم نشان می‌دهد که احتمال تقاضای بیمه تک و چندپرداخته بیش از احتمال عدم تقاضا است و ستون سوم نشان می‌دهد که احتمال تقاضای بیمه چندپرداخته بیش از احتمال تقاضای بیمه تک‌پرداخته و احتمال عدم تقاضای بیمه است. در واقع هر دو اثر برابر هستند اما هر چه تحصیلات افزایش یابد تقاضای بیمه افزایش می‌یابد و نیکوگزینی حاکم است.

با توجه به اینکه تنها ضریب بعد خانوار در ستون سوم از لحاظ آماری معنی‌دار است، بنابراین با افزایش بعد خانوار احتمال اینکه خانوار یا بیمه تک‌پرداخته عمر را تقاضا کند یا اصلاً بیمه عمر را تقاضا نکند بیش از احتمال تقاضای بیمه عمر چندپرداخته است. این ضریب در ستون سوم از لحاظ قدرمطلق بزرگتر از ستون دوم است، بنابراین کاهش احتمال تقاضای بیمه عمر چندپرداخته بیش از کاهش تقاضا برای بیمه عمر تک‌پرداخته است.

خانوارهایی که دارای بیمه حوادث و بیمه غیردرمانی هستند نسبت به سایر افراد احتمالاً تقاضای بیشتری دارند. برای مثال ستون دوم نشان می‌دهد که احتمال تقاضای بیمه تک‌پرداخته و چندپرداخته بیش از احتمال عدم تقاضا برای افراد دارای بیمه حوادث و بیمه غیردرمانی است. چنین افرادی ریسک‌گریز هستند و این نشان می‌دهد که در بازار بیمه عمر نیکوگزینی وجود دارد و این برخلاف سؤال دوم تحقیق حاضر است.

مقادیر آماره آزمون والد در جدول ۴ نشان می‌دهد که فرضیه صفر در مورد لوجیت تعمیم‌یافته رد نمی‌شود، بنابراین مدل تعمیم‌یافته فرض خطوط رگرسیون موازی را در متغیرهای باقی‌مانده (غیر از سن، بعد خانوار، هزینه‌های درمانی، هزینه خوراک و بیمه حوادث) رد نمی‌کند.

با توجه به عدم تفسیر کمی مقادیر ضرایب جدول برآورد لوجیت تعمیم‌یافته، اثرات نهایی برای مدل لوجیت تعمیم‌یافته به صورت جدول ۵ محاسبه شده است. از آنجا که سه حالت برای متغیر وابسته وجود دارد لذا سه اثر نهایی برای هر کدام از حالتها محاسبه شده است. ستون مربوط به بیمه‌نشده‌ها نشان می‌دهد که افزایش سن به اندازه یکسال منجر به کاهش احتمال عدم تقاضا برای بیمه عمر شده است، اما همین افزایش سن یکسال برای بیمه‌شده تک‌پرداخته منجر به افزایش احتمال تقاضا برای بیمه عمر تک‌پرداخته به اندازه ۰/۰۰۰۰۹۸ می‌شود و اثر نهایی برای افراد بیمه‌شده چندپرداخته نیز مثبت است. یعنی افزایش سن منجر به افزایش احتمال تقاضا برای بیمه‌شده چندپرداخته به اندازه ۰/۰۰۰۱۱ شده است. اثر نهایی بعد خانوار تنها برای گروه بیمه‌شده چندپرداخته معنی‌دار است و این نشان می‌دهد که افزایش بعد خانوار به اندازه یک نفر منجر به کاهش احتمال تقاضا برای بیمه‌شده چندپرداخته شده است.

اثر نهایی تغییر ریسک شغل از ریسک پایین به ریسک متوسط منجر به افزایش احتمال عدم تقاضا شده است، اما این اثرات برای بیمه‌شده تک‌پرداخته و چندپرداخته منفی است، یعنی اینکه منجر به کاهش احتمال تقاضا برای بیمه تک‌پرداخته و چندپرداخته شده است. اثر نهایی هزینه‌های درمانی و مصرف دخانیات تنها برای گروه سوم معنی‌دار است و این نشان می‌دهد که احتمال تقاضا برای بیمه‌های چندپرداخته کاهش می‌یابد، بنابراین نوعی نیکوگزینی وجود دارد. اثر نهایی هزینه‌های مذهبی در گروه بیمه‌نشده منفی و برای سایر گروه‌ها مثبت است.

جدول ۵. اثرات نهایی مدل لوجیت تعمیم یافته

دارای بیمه عمر چندپرداخته		دارای بیمه عمر تکپرداخته		بدون بیمه عمر		متغیر
آماره Z	ضرایب	آماره Z	ضرایب	آماره Z	ضرایب	
-۰/۱۱	-۰/۰۰۰۱۸۷	-۰/۱۱	-۰/۰۰۰۰۵۳	۰/۱۱	۰/۰۰۰۷۲۲	جنسیت
۵/۹۴	*** ۰/۰۰۰۰۱۱	۲/۳۵	*** ۰/۰۰۰۰۹۸	-۴/۰۱	*** -۰/۰۰۰۰۲۱	سن
-۴/۴۴	*** -۰/۰۰۰۰۸۷	۱/۳۷	۰/۰۰۰۰۵۵	۰/۶۵	۰/۰۰۰۰۳۲	بعد خانوار
۷/۶۰	*** ۰/۰۰۰۰۰۹	۸/۷۸	*** ۰/۰۰۰۰۲۵	-۸/۹۴	*** -۰/۰۰۰۰۳۴	تحصیلات
۰/۰۸	۰/۰۰۰۰۰۹	۰/۰۸	۰/۰۰۰۰۲۶	-۰/۰۸	-۰/۰۰۰۰۳۵	وضعیت اشتغال
۱/۱۹	۰/۰۰۰۱۲۶	۱/۲۰	۰/۰۰۰۰۳۶	-۱/۲۰	-۰/۰۰۰۰۴۸۷	شغل با ریسک بالا
-۴/۲۹	*** -۰/۰۰۰۱۵۱	-۴/۴۵	*** -۰/۰۰۰۰۴۳۳	۴/۴۸	*** ۰/۰۰۰۰۵۸۵	شغل با ریسک میانی
۷/۷۱	*** ۰/۰۰۰۰۰۱	۸/۸۱	*** ۰/۰۰۰۰۰۲۹	-۹/۰۲	*** -۰/۰۰۰۰۰۳۹	درآمد خالص
-۰/۴۸	-۰/۰۰۰۰۰۰	-۰/۴۸	-۰/۰۰۰۰۰۰	۰/۴۸	-۰/۰۰۰۰۰۰	سرمایه گذاری
۱/۳۰	۰/۰۰۰۱۱۸	۱/۳۰	۰/۰۰۰۰۳۴۱	-۱/۳۱	-۰/۰۰۰۰۴۶	وضعیت تأهل
۴/۲۶	*** ۰/۰۰۰۲۲۱	۰/۳۴	۰/۰۰۰۰۳۴	-۲/۰۳	** -۰/۰۰۰۰۲۵۶	بیمه حوادث
۸/۹۸	*** ۰/۰۰۰۰۵۵۴	۱۰/۹۵	*** ۰/۰۰۰۱۵۷۲	-۱۱/۳۳	*** -۰/۰۰۰۲۱۲۷	بیمه غیردرمانی
۲/۱۵	** ۰/۰۰۰۱۷۶	۲/۱۶	** ۰/۰۰۰۰۵۰	-۲/۱۷	** -۰/۰۰۰۰۶۸۵	مذهب
۱/۳۵	۰/۰۰۰۰۶۲	۱/۳۶	۰/۰۰۰۱۷۷	-۱/۳۶	-۰/۰۰۰۰۲۳۹	مخارج ورزشی
-۱/۳۰	-۰/۰۰۰۰۰۵	-۱/۳۰	-۰/۰۰۰۰۱۴۵	۱/۳۰	۰/۰۰۰۱۹۶	دخانیت
-۲/۳۰	** -۰/۰۰۰۱۲۱	۰/۴۵	۰/۰۰۰۰۵۸	۰/۴۱	۰/۰۰۰۰۶۳۲	هزینه های درمان
۵/۳۴	*** ۰/۰۰۰۰۰۲۵	-۰/۵۹	-۰/۰۰۰۰۰۰	-۱/۲۳	-۰/۰۰۰۰۰۱۸۶	مخارج خوراک

***، ** به ترتیب نشان دهنده وجود اختلاف معنی داری در سطح ۰/۰۱ و ۰/۰۵ است.

۶. نتیجه گیری و پیشنهادها

داده های جمع آوری شده از افراد با سطوح ریسک گریزی مختلف و استفاده از متغیرهای بیان کننده سطح ریسک افراد و تحلیل تأثیر این متغیرها بر تقاضای بیمه عمر پرداختی افراد، مؤید وجود کژگزینی و در برخی حالات، نیکوگزینی در بازار بیمه عمر است. دسته بندی متغیرها به این صورت است که متغیرهای جنسیت، سن، شغل های دارای ریسک بالا، مصرف دخانیات و هزینه های درمانی به عنوان متغیر ریسک پذیر و متغیرهای بیمه حوادث، بیمه غیردرمانی، هزینه های مذهبی، هزینه های ورزشی،

تحصیلات، درآمد و مقدار سرمایه‌گذاری خانوار به‌عنوان متغیرهای ریسک‌گریزی استفاده شده است. بر طبق مدل لوجیت متغیرهای سن، جنسیت و شغل‌های با ریسک بالا دلالت بر کژگزینی در بازار بیمه دارند، اما متغیرهای تحصیلات، مصرف دخانیات، هزینه‌های ورزش و مذهبی، هزینه‌های درمانی و درآمد در جهت کاهش کژگزینی عمل می‌کنند. نتایج مدل لوجیت تعمیم‌یافته، نتایج حاصل از مدل لوجیت را تأیید می‌کند، در واقع نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که پدیده کژگزینی در بازار بیمه عمر وجود دارد و سطح ریسک‌پذیری افراد رابطه مستقیمی با کژگزینی ندارد و غیرقابل تأیید است، چراکه متغیرهای دخانیات و هزینه‌های درمانی آن را رد می‌کنند.

می‌توان پیشنهاد کرد که شرکت‌های بیمه با توجه به مشخصاتی از قبیل سن، جنسیت و نوع شغل از کژگزینی در بازار بیمه جلوگیری کنند. یکی از عامل‌های تعیین‌کننده که بیشترین تأثیر را بر تقاضای بیمه عمر دارند، تحصیلات است، بنابراین شرکت‌های بیمه می‌توانند با معرفی بیمه عمر در بین افرادی که از سطح تحصیلات بالایی برخوردارند نیکوگزینی را در بازار بیمه گسترش دهند و با رفع عوامل مؤثر بر کژگزینی از وقوع این پدیده جلوگیری کرده و به صورت کارا عمل کنند و سطح پوشش بیمه عمر را بالا برند. از آنجایی که از دلایل ساختاری عدم رشد بیمه‌های عمر در ایران عدم دسترسی به آمار صحیح و منسجم است، برای رفع این معضل باید یک نظام آماری مدون و منظم در صنعت بیمه شکل گیرد که بی‌شک این مسئله از محدودیتهای کار تجربی است.

منابع

۱. گجراتی، د، ۱۳۸۵. *مبانی اقتصاد سنجی*. ترجمه ح. ابریشمی. جلد دوم. انتشارات دانشگاه تهران.
۲. محمدی، م، ۱۳۹۲. وجود انتخاب نامساعد در بیمه عمر. *پژوهشنامه بیمه*، سال بیست و هشتم، شماره ۴.

۳. موسوی، س.ح. و ر.، ح.، ۱۳۸۹. اطلاعات نابرابر و کارایی در بازار بیمه تصادفات اتومبیل.

فصلنامه صنعت بیمه، سال بیست و پنجم، شماره ۲، صفحات ۵۱-۷۸.

4. Arnott, R. and Stiglitz, J.E., 1988. Randomization with Asymmetric Information. *The RAND Journal of Economics*, 19(3), pp. 344-362.
5. Cawley, J. and Philipson, T., 1999. An empirical examination of Information barriers to trade in insurance. *The American Economic Review*, 89, pp. 827-846.
6. Chassagnon, A. and Chiappori, P.A., 1997. Insurance and moral hazard and adverse selection: the competitive case. *Manuscript. Paris: DELTA*.
7. Cohen, A., 2002. Asymmetric information and learning in the automobile insurance market. *Harvard Discussion Papers*, 371, <http://www.law.harvard.edu/programs/olin-center/>.
8. Green W.H., 2003. *Econometric Analysis*. New York: Macmillan Press.
9. Hemenway, D., 1992. *Propitious selection in insurance*. *Journal of Risk and Uncertainty*, 105, pp. 247-251.
10. Li, M., 2008. *Factors influencing household's demand of life insurance*. In partial fulfillment of the requirements for the degree master of science, at the university of Missouri-Columbia.
11. Mahdavi, G., 2005. Advantageous Selection Versus Adverse Selection in Life Insurance Market. *International Business Research Conference*, Athens-Greece, pp.11-13.
12. Mahdavi, G. and Moghanloo, M., 2011. *The test for dverse selection in life insurance market: the case of Mellat insurance company*.
13. Meza, D. and Webb, D.C., 2001. Advantageous selection in insurance markets. *The RAND Journal of Economics*, pp. 249-262.
14. Puelz, R. and Snow, A., 1994. Adverse selection commitment and renegotiation: extension to and evidence from insurance market. *Journal of Political Economy*, 102(2), pp. 236-257.
15. Rothschild, M. and Stiglitz, J.E., 1976. Equilibrium in competitive insurance markets: An essay on the economic imperfect information. *Quarterly Journal of Economics*, 90(4), pp. 629-649
16. Saito, K., 2006. Testing for asymmetric information in the automobile insurance market under rate regulation. *Journal of Risk and Insurance*, 73(2), pp. 335-56.
17. Spence, M., 1978. Product Differentiation and Performance in Insurance Markets. *Journal of Public Economics*, 10, pp. 427-447.